herpy

KAMELEONTER

Flap-necked Chameleon

Chamaeleo dilepis

Chamaeleo dilepis är en medelstor, trädlevande kameleont från savanner, buskmarker och glesa skogar i stora delar av Afrika söder om Sahara. Den känns igen på de två hudflikarna bakom huvudet och på ett vitt streck längs sidan. Arten är härdig för att vara en kameleont, men nästan alla djur i handeln är vildfångade. Den behöver ett högt nätterrarium med UVB, dricker bara droppar och ska bo ensam.

Familj: Chamaeleonidae Tidigare namn: *Chamaeleo angusticoronatus; Chamaeleo bilobus; Chamaeleo capellii; Chamaeleo isabellinus*

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**20-35 cm** total längd inkl. svans
Livslängd	**3-8 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Trädlevande**
Biotop	**Savann och torrskog**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**60 × 45 × 90 cm** L × B × H för 1 vuxet djur
Temperatur, dag	**25-30 °C**
Värmeplats	**32-35 °C**
Temperatur, natt	**16-20 °C**
Luftfuktighet	**50-70 %**
Vatten	**Ingen vattenskål**
UVB	**Nödvändigt** Fergusonzon 3
Föda	**Insekter**
Hålls	**Ensamma**

AVEL

Fortplantning	**Äggläggande**
Kullstorlek	**20-75 ägg**
Kullar per år	**1-3**
Inkubation	**300-365 dagar** vid 27-28 °C

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Bilaga II**
EU-bilaga	**Bilaga B**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Chamaeleo dilepis är en medelstor kameleont med platt huvud, låg kam och två rörliga hudflikar (occipitalflikar) bakom huvudet, vilket artnamnet syftar på: det kommer från grekiskans dis, två, och lepis, fjäll. Flikarna reses när djuret känner sig hotat. Hela djuret blir 20-35 cm inklusive svans. Honorna är större och tyngre än hanarna; de minsta könsmogna honorna har en kropp på cirka 8 cm från nos till kloak, hanarna cirka 6 cm.

Grundfärgen är grön, gulgrön, gul eller brun, ofta med ett ljust streck längs nedre delen av sidan och en till tre ljusa fläckar högre upp. Färgen växlar med humör, temperatur och stress, och arten kan teckna ränder, fläckar och band i ljusa eller mörka toner. Är djuret rädd blir det mörkt till nästan svart. Hanarna har en tjockare svansrot (hemipenisutbuktningen), och hos vissa underarter sitter en liten tarsalsporre på bakfoten. Under halsen och buken löper en kam av små, vita fjäll.

När djuret hotas blåser det upp kroppen och halsen så att en ljusgul yta blottas, öppnar munnen på vid gavel, fräser, vaggar från sida till sida, reser hudflikarna och blir mörkt. Hjälper inte det följer upprepade bett. Det ser våldsamt ut, men djuret är helt ofarligt, och de flesta djur lugnar ner sig när de får vara ifred.

Arten är mycket variabel och delas in i åtta underarter, bl.a. *C. d. dilepis*, *C. d. petersii*, *C. d. isabellinus* och *C. d. roperi*. Underarterna skiljer sig mest i flikarnas storlek, och avgränsningen är omstridd: enstaka av dem, t.ex. *C. d. roperi* och *C. d. ruspolii*, förs av vissa som egna arter. Genetiska undersökningar har funnit tre huvudlinjer inom arten utan att ändra indelningen, och arten kallas därför ett komplex. Arten är en av de mest handlade kameleonterna, och nästan alla djur i handeln är vildfångade; enbart från Tanzania exporteras i genomsnitt omkring 2.700 levande djur per år. Handeln skiljer sällan mellan underarterna, så ursprunget är oftast bara känt på landsnivå.

Läs mer: Köp av djur: uppfödda djur, vildfångst och transport

Utbredning och livsmiljö

Chamaeleo dilepis har en av de största utbredningarna bland kameleonter. Den finns från Etiopien och Somalia i norr till norra Sydafrika i söder och från Kamerun, Gabon och Angola i väster till Kenya, Tanzania och Moçambique i öster. Den har dessutom påträffats i Namibia, Botswana, Zimbabwe, Zambia, Malawi, Eswatini, Lesotho, Burundi, Rwanda, Kongo-Brazzaville och Demokratiska republiken Kongo, i Nigeria, Togo och Ekvatorialguinea och i Sydsudan, samt på ön Pemba. Förekomsten i Uganda är inte bekräftad.

I Botswana är den den enda inhemska kameleonten. Landet förbjuder export av alla vilda djur, så djur i handeln kommer från andra länder. I flera områden blir arten ovanligare, eftersom buskmarker avverkas för jordbruk, gruvdrift och ved, och eftersom djuren drabbas av trafiken när de korsar vägar mellan träden.

> **Naturlig utbredning:** Etiopien, Somalia, Sydsudan, Kenya, Tanzania, Moçambique, Malawi, Zambia, Zimbabwe, Botswana, Namibia, Sydafrika, Eswatini, Lesotho, Angola, Kongo-Kinshasa, Kongo-Brazzaville, Gabon, Ekvatorialguinea, Kamerun, Nigeria, Togo, Burundi och Rwanda.

LIVSMILJÖ

Arten lever i kustnära skog, öppen skog, torra och fuktiga savanner och buskrika gräsmarker och kan också ses i byar och förorter. Den håller sig i låga träd, buskar och snår och kommer sällan upp i kronorna på höga träd. Den föredrar träd med skrovlig bark, som ger bra fäste. På natten sover djuret på en gren djupt inne bland bladen.

Klimatet är varmt och växlar kraftigt under året. I södra Afrika är vintrarna torra och svala, och sommardagarna kan komma över 40 °C, medan regntiden ligger omkring december till mars. Längre norrut är klimatet fuktigare. Arten håller ingen egentlig vintervila och är aktiv på soliga vinterdagar. Den söker värmen och ses ofta korsa öppna vägar mitt på dagen.

Föda är leddjur, framför allt rätvingar (gräshoppor och syrsor) och därnäst skalbaggar. Stora djur tar också små ödlor, bl.a. geckor, och andra kameleonter. Själva jagas arten av fåglar och av ormar som *Dispholidus typus* och arter av släktet *Thelotornis*. Yngelsäsongen ligger på våren och sommaren.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel Läs mer: Vintervila och årstider

Skötsel

TERRARIET

Ett fullvuxet djur behöver ett nätterrarium på minst 60 × 45 × 90 cm (längd × bredd × höjd). För en stor hona är 60 × 60 × 90 cm bättre, och större är alltid en fördel. Ungdjur kan hållas i 40 × 40 × 75 cm. Det ska bara bo en kameleont i varje terrarium: hanarna är mycket intoleranta mot varandra, och även könen stressar varandra när de är nära.

Terrariet ska vara högt snarare än brett. Nät i taket och i sidorna ger den ventilation som arten behöver: i fuktig och stillastående luft får den lätt luftvägsinfektioner. Står terrariet i ett torrt, svalt rum kan två sidor täckas med en skiva, så att fukten hålls bättre. Lamporna hänger utanpå, ovanpå nätet.

Inred terrariet med många grenar av olika tjocklek. Grenarna ska vara skrovliga och högst så tjocka att foten kan gripa om dem; omkring pennstjocklek är idealiskt för klättring. Plantera tätt med robusta, ogiftiga växter, så att djuret kan dra sig tillbaka i lövverket och vara skymt för människor och för lampans värme. Utan skydd blir arten stressad. Grenarna ska ligga så långt från nätet att djuret inte kan ta sig upp under en värmekälla och bli brännskadat. Botten ska inte ha löst bottensubstrat; en bricka eller ett avlopp är enklast, och levande växter står i krukor.

TEMPERATUR

På dagen ska temperaturen i terrariet vara 25-30 °C, och på en solgren ska det vara 32-35 °C. Börja med en 60 W-lampa och justera efter mätningen: en för stark lampa kan ge allvarliga brännskador, även genom nätet. Mät på grenen med en infraröd termometer och sätt en givare på den kalla sidan. Djuret ska kunna välja mellan varmt och svalt, och arten är en utpräglad solälskare som sitter länge i solen.

På natten ska temperaturen sjunka till 16-20 °C. Det är inte nödvändigt att värma på natten förrän temperaturen närmar sig 10 °C; om det behövs används en keramisk värmare eller ett rumsvärmeelement och aldrig en lampa, inte heller röd eller svart. Arten är härdig och tål korta perioder med låga temperaturer, men det är ingen anledning att utsätta den för det. Sitter djuret mörkt och slött, hänger det under lampan hela dagen eller äter det inte, är solplatsen för kall.

Läs mer: Värme och temperatur

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Luftfuktigheten ska vara omkring 50-60 %, och efter besprutning får den gärna komma upp mot 70 %, så länge terrariet torkar igen. Växter hjälper till att hålla fukten. Arten dricker inte ur stillastående vatten, utan bara droppar från blad och besprutade ytor, så det används ingen vattenskål och inget vattenfall.

Bespruta terrariet två gånger om dagen: på morgonen och tidigt på kvällen. Bespruta djuret försiktigt och låt det dricka tills det slutar. Ett droppsystem som får vatten att rinna nedför bladen i en halvtimme är ett bra komplement. Alla ytor ska vara torra mellan besprutningarna, så att det inte uppstår mögel eller bakterier, och vattnet får inte bli stående i pölar. Arten kan klara sig länge utan vatten i naturen, men uttorkning är ändå en av de vanligaste dödsorsakerna i fångenskap. En tydlig, kraftigare besprutning under perioden december till mars motsvarar regntiden och kan hjälpa djuren in i parningsstämning.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Arten är dagaktiv och solälskande och ska ha kraftigt ljus i 12 timmar och mörker i 12 timmar. Fullspektrumljus och UVB är nödvändiga, eftersom djuret bildar D3 i huden och behöver den för att ta upp kalk. Sätt ett T5-UVB-rör eller en LED-list på ovansidan av nätet, över hela terrariets längd, så att solgrenen får ett UV-index på omkring 3-4. Det motsvarar Ferguson-zon 3; zonen är en uppskattning utifrån en savannarts levnadssätt och inte direkt mätt för arten.

Placera grenen så att djurets rygg är ungefär 20-30 cm under röret, och kontrollera med en UV-mätare. UVB-rör förlorar styrka inom 6-12 månader, även när de lyser, så byt dem enligt tillverkarens anvisning. Direkt solljus är en fördel i ett rum med soligt fönster, men utan skugga kan ett slutet terrarium snabbt överhettas. Använd i så fall bara ett nät och se till att djuret kan komma i skugga.

Läs mer: Ljus och UVB Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

UTFODRING

Arten äter insekter: syrsor, gräshoppor, kackerlackor (t.ex. *Blaptica dubia*), silkesmaskar, hornmaskar, svarta soldatflugor och deras larver, och i mindre mängd mjölmaskar och vaxmottlarver, som är feta. Insekterna ska vara levande, inte längre än djurets huvudbredd och ha matats med grönt och kalk ett par dagar innan de ges. Variation är viktigt. Vildfångade insekter från en ren trädgård är ett bra tillskott. Mata på förmiddagen, så att djuret kan värma upp sig och smälta.

Ungdjur får så många små insekter som de kan äta, flera gånger om dagen. Ungdjur på 3-6 månader får 10-12 små insekter dagligen, och djur på 6-12 månader 10-12 medelstora varannan dag. Vuxna djur får 5-7 små till medelstora insekter varannan dag. Arten blir snabbt försvagad och slö om den får för lite, men en hona som matas för rikligt bildar för många och för stora kullar. Ta bort insekter som inte har ätits upp, för de stressar djuret när de kryper omkring på det.

Damma insekterna lätt med kalk utan D3 vid de flesta utfodringar. Varannan vecka får de ett multivitamin, och varannan vecka kalk med D3, men det sista bara om UVB-belysningen är svag. En hona med ägg i kroppen ska ha extra kalk.

BETEENDE OCH HANTERING

Chamaeleo dilepis är mild och lugn jämfört med många andra kameleonter, men det är ett djur man tittar på, inte ett man tar upp. Hantering stressar och får bara ske när det är nödvändigt. Rädsleutbrott med gapande, fräsande och bett försvinner när djuret får ro. Ge ett nytt djur 1-2 veckor i fred och placera terrariet så att det inte hela tiden går människor förbi.

Arten är solitär. Hanar får aldrig bo tillsammans, och könen ska bo för sig, utom när de ska para sig. På natten sover djuret på en gren djupt inne i lövverket, och det ska ha många gömställen. Mörka färger, en hoptryckt kropp och en öppen mun är tecken på stress. Djuret ska inte hållas fast och aldrig tas i svansen.

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Hanarna har en tydligt tjockare svansrot än honorna, och hos vissa underarter sitter en liten tarsalsporre på bakfoten. Honorna är större och tyngre. Könsmognaden följer storleken: de minsta könsmogna honorna mäter omkring 8 cm från nos till kloak, hanarna omkring 6 cm. Åldern vid könsmognad är inte dokumenterad. Honorna bör först föröka sig när de är minst ett år gamla, så att de har kalk nog till både ägg och egen tillväxt.

Som hos *Chamaeleo calyptratus* kan en hona bilda ägg utan att ha träffat en hane, så en vuxen hona ska alltid ha tillgång till en äggläggningsbehållare. Kullstorleken följer honans storlek.

PARNING

Arten förökar sig på våren och sommaren. En hona som inte vill para sig avvisar hanen med mörka färger, gapande och fräsande. Skilj djuren direkt efter parningen, för honan kan angripa hanen.

En period med kraftigare besprutning från december till mars, där hanen står för sig själv, ökar parningsviljan när djuren sedan sätts ihop. En kall period eller vintervila är inte nödvändig för att få djuren att para sig. Sätt dem bara ihop under uppsikt.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

Honan lägger 20-75 vita ägg, i genomsnitt omkring 45, vart och ett 1-2 cm långt, och 1-3 kullar per år. En hona med ägg syns tydligt: buken blir knölig, och äggen kan skymtas.

En hona med ägg ska ha en äggläggningsbehållare på minst 40 × 40 × 40 cm med minst 30 cm botten av tvättad lekplatssand eller en blandning av sand och jord, så fuktig att en grop håller formen. Sätt en gren från terrariet ner till behållaren. Honan kommer ner från grenarna, gräver en grop, lägger äggen längst ner i den och sluter den igen. Hon ska ha fullständig ro, och bur och behållare kan täckas med en duk med ett titthål. Äggläggningen kan ta flera timmar till flera dagar. Ägg som inte kan läggas är ett livshotande problem (äggbindning), och honan ska då till veterinär genast. Efter äggläggningen ska hon ha minst en vecka i lugn och ro, extra vatten och kalkrik föda.

INKUBATION

Äggen tas försiktigt upp och läggs i samma ställning som de lades i, utan att vändas. De läggs halvt nedgrävda i fuktig, grov vermikulit eller perlit i en tätt sluten behållare med några små hål. Substratet ska vara fuktigt, så att det bara kommer några droppar när man trycker ihop en handfull. Locket ska sluta tätt, för annars torkar äggen ut.

Inkubationstemperaturen är 27-28 °C, och inkubationstiden är mycket lång: 10-12 månader. Ta bort ägg som blir grå eller får mögel. Hos arten är det inte dokumenterat att könet styrs av temperaturen, och könsfördelningen vid olika inkubationstemperaturer är okänd.

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna är härdiga jämfört med många andra kameleonter, men blir lätt törstiga, och uttorkning är den största risken. Varje unge besprutas för sig tills den slutar dricka. Inred ett litet nätterrarium med många grenar och växter, UVB och samma temperaturer som hos de vuxna, och ge små insekter dagligen, damade med kalk. Ungar som verkar stressade ska tas ut och föras upp ensamma. Ungarnas storlek vid kläckning och deras tillväxt är inte dokumenterade. Med upp till 75 ägg i en kull måste det finnas plats för många ungar innan en hona sätts att föröka sig.

Hälsa och vanliga misstag

De flesta problem beror på skötseln och kan undvikas med rätt värme, UVB, fukt och luft. De typiska är:

- Uttorkning, den vanligaste orsaken till förluster. Tecken är insjunkna ögon och skrynklig hud.
- Skelettförändringar (metabol skelettsjukdom) vid för lite UVB eller kalk. Ge UVB och kalk.
- Luftvägsinfektion i fuktig, stillastående luft: slem i munnen, öppen mun, slöhet. Se till att det finns ventilation.
- Äggbindning hos honor, som är ett akut och livshotande problem och kräver veterinär. Undvik överutfodring.
- Brännskador från lampor och sår på fötterna när grenar är blöta hela dagen.
- Inre parasiter och stress hos vildfångade djur. Låt undersöka en ny kameleont med ett träckprov innan den kommer i närheten av andra djur.

Ett friskt djur har öppna, klara ögon, fyllig hud, griper fast om grenen och äter. Gå till en veterinär med erfarenhet av kräldjur om djuret inte äter, magrar, har slutna ögon på dagen eller sitter mörkt och slött.

Läs mer: Vanliga sjukdomar och tecken på sjukdom

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.